

A kedvezménytörvény romániai végrehajtásának dilemmái

SZÉKELY ISTVÁN

A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény gyakorlatba ültetése igen komoly kihívást jelent mind a határon túli magyar szervezetek, mind pedig a törvény végrehajtása szempontjából Magyarországon hatáskörrel rendelkező szervezetek részére. Előadásomban két kérdést szeretnék végiggondolni: az egyik a törvény romániai végrehajtását elősegítő intézményrendszer struktúrája, működési rendje, a másik pedig a magyar igazolvány kiváltását biztosító jogosultság kérdése.

I.

Egy hosszabb egyeztetési folyamat következményeként Romániában is megalakult a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény alkalmazását felügyelő testület, mely huszonnyolc tagból áll: hármás paritás alapján kilenc tagot jelöltek a történelmi magyar egyházak és a baptista gyülekezetek szövetsége, kilenc tagot delegáltak a legnagyobb civil szervezetek, köztük az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE), a Romániai Magyar Gazdák Egyesülete (RMGE), a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége (RMPSZ), az ifjúsági szervezetek, kilenc tagot delegált a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ), illetve a testületben részt vesz az RMDSZ szövetségi elnöke, Markó Béla. Az Országos Felügyelő Testület (OFT) hatáskörébe a törvény végrehajtásával kapcsolatos elvi döntések meghozatala és a törvény alkalmazásának felügyelete tartozik. Ennek során elvi álláspontokat dolgoz ki az alkalmazásra vonatkozóan, értelmezi és pontosítja a törvény által nyújtott kedvezmények kritériumait, és ajánlja a magyarországi hatóságok irányába azokat

a szervezeteket, amelyek esetében a magyar igazolvány kiváltásakor a szervezeti tagságot figyelembe lehet venni.

Az OFT döntése értelmében a magyar igazolvánnyal kapcsolatos teendők gyakorlati lebonyolítása az RMDSZ struktúrájára épül. Ez több szempontból is szerencsés döntésnek tűnik, hiszen az RMDSZ országos irodahálózattal rendelkezik, ugyanakkor nagy tapasztalatra tett szert az elmúlt tizenkét év során a rövid idő alatt lebonyolítandó, sok ember összehangolt munkáját feltételező programokban, gondolok itt elsősorban a romániai kuponos privatizáció kapcsán nyújtott szolgáltatásokra, vagy akár a magyarországi kárpótlással kapcsolatos tennivalókra, a választási kampányok megszervezésére, vagy pedig a különböző aláírásgyűjtések kapcsán tetten érhető tevékenységére. Ugyanakkor a Szövetség 1995 óta országos számítógép-hálózatot is működtet, az RMDSZ-ben való kommunikációnak igen jelentős része ezen keresztül történik. Ez mindenképp azért fontos, mert a magyar igazolványokkal kapcsolatos ügyintézés az elektronikus közigazgatás elveire épül.

Az RMDSZ szervezeti hátterének már csak azért is van jelentősége, mivel jelenleg nem tudjuk megítélni, mi lesz a román hatóságok álláspontja a magyar igazolványok igénylésével-kiosztásával kapcsolatban 2002. január elsejétől, amikor a törvény hatályba lép. Feltételezem, hogy sikerül kialakítani olyan kompromisszumot, ami lehetővé teszi a magyar igazolvánnyal kapcsolatos teendők zavartalan elvégzését Románia területén, azonban fel kell készülnünk a legrosszabbra is. Amennyiben ugyanis nem jön létre ilyen megegyezés, a törvény akkor is hatályba lép, és akkor is el kell látni ezt a feladatot. Ebben az esetben az RMDSZ egyféle jogi védelmet nyújt a Szövetség keretén belül létrehozott irodáknak, illetve munkatársainak a különböző adminisztratív intézkedések kivédésére.

Említettem, hogy a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény végrehajtása az RMDSZ struktúrájára épül. Központi szinten létrejön egy országos iroda, amelynek székhelye az RMDSZ ügyvezető elnökségének kolozsvári hivatalában lesz. Megalakul ugyanakkor 21 megyei, illetve területi iroda, melyek a megyékben hangolják össze a magyar igazolvánnyal

kapcsolatos teendőket. Itt kerülnek kialakításra azok a számítógép-terminálok is, amelyek továbbítani fogják a kérvényeket. Úgy tűnik, célszerű lenne egy helyi irodákból álló hálózatot is létrehozni a megye nagysága, az ott élő magyarok számának függvényében. Eszerint azokon a településeken, ahol a magyarok lélekszáma ezt indokoltá teszi, állandóan működő helyi irodákra lenne szükség, ahol pedig nem így van, ott ideiglenesen működnének az irodák, s azokat előre megszabott, sajtóban közölt program alapján keresnék fel a munkatársak. Az egyetlen megyei irodára szorítkozó koncepció Románia esetében ugyanis elképzelhetetlen. Példa erre Maros megye, ahol az 1992-es népszámlálás szerint 252 ezer magyar nemzetiségű személy – potenciális magyar igazolványigénylő – él. Egy 2001-ből származó közvélemény-kutatás szerint, amit a budapesti Balázs Ferenc Intézet végzett, a romániai magyarok 96 százaléka ki szeretné váltani a magyar igazolványt, és a visszajelzésekből úgy tűnik, hogy ez az igény egyidejűleg, vagy pedig egy rövid időintervallumon belül jelentkezik. Elképzelhetetlen tehát egy olyan struktúrának a felépítése, amelynek értelmében Maros megyében 252 ezer személynek egyszerre és egy irodában kellene kérvényeznie a magyar igazolványt. Egy ilyen megyei közösséget mindenképpen kisebb egységekre kell bontani, és a munkarendet úgy szabályozni, hogy a kérvényezők csak saját településükön, vagy a saját településükhöz legközelebb álló irodában nyújthassák be kérvényüket. Ez azt jelentené, hogy a kérvények kitöltése és benyújtása térben és időben elválik azok továbbításától.

Ugyanakkor nagyon fontos, hogy ez az irodahálózat megfelelően dinamikus legyen. Jelenleg az 1992-es népszámlálási adatok alapján tudjuk az adatbevivő terminálok, az irodák, illetve a kérvénybegyűjtő munkatársak számát meghatározni. Azt viszont, hogy az egyes régiókban mennyiben lesz eltérő a magyar igazolványok kiváltásának igénye, illetve ez milyen időintervallumban jelentkezik, csak becsülni tudjuk. Ha azt érzékeljük, hogy valamely régióban igen jelentős az igény a magyarigazolvány kiváltására, akkor szükséges, hogy ott könnyen tudjuk sűríteni az irodahálózatot, meghosszabbítani az ügyfélfogadási időt, megnövelni a munkatársak számát. Onnan pedig, ahol a magyar

igazolvány kiváltásának igénye nem egyidejűleg mutatkozik, az iroda alkalmazottait azonnal át tudjuk csoportosítani más helyekre.

Az igazolvány kiváltásával kapcsolatos kérdések várhatóan nagyon jelentős logisztikai, szervezési feladatot jelentenek, azonban biztos vagyok abban, hogy ezeket a kérdéseket meg fogjuk tudni oldani.

II.

Előadásom második kérdését a magyar igazolvány kiváltásának jogosultsága képezi, vagyis azoknak a szempontoknak a végiggondolása, amelyeknek alapján valaki magyar igazolványt kaphat. Okfejtésemben mindenekelőtt a törvény szövegéből, a vonatkozó rendelkezésekből, elsősorban az utolsó magyar–magyar csúcs ajánlásaiból indulok ki. A törvény a jogosultság kérdésénél egy kötelezően teljesítendő, illetve további négy vagylagos feltétel teljesítését írja elő.

1. Kötelező feltétel a magyar identitás kinyilvánítása. Annak a személynek, aki magyar igazolványért folyamodik, nyilatkozatot kell adnia arra vonatkozóan, hogy magát magyar nemzetiségűnek tartja. A törvény a szabad identitásvállalásra épül, ezért ezeket a nyilatkozatokat véleményem szerint senki, semmilyen körülmények között nem kérdőjelezheti meg. Még abban az esetben sem, ha az illető személyt környezete, vagy akár a kérvényt átvevő munkatárs nem tartja magyar nemzetiségű személynek. Az más kérdés, hogy ez szükséges, de nem elégséges feltétele a magyar igazolvány kiváltásának. A vonatkozó szabályozás ugyanis további négy feltétel vagylagos teljesítését írja elő: a magyar nyelv ismeretét; vagy az állampolgárság szerinti állam nyilvántartását, amiből kiderül, hogy az illető személy magyar nemzetiségű; vagy valamely érdekképviseleti szerv, magyar egyház tagságának bizonyítását. Ezek a feltételek úgy vannak kialakítva, hogy csak nagy valószínűség szerint magyar nemzetiségű személyek tudjanak ezeknek eleget tenni. Azt viszont itt is hangsúlyoznom kell: semmilyen körülmények között nem szabad a határon túli magyarok, illetve a magyar igazol-

ványt kiváltó személyek közé egyenlőségjelet tenni. Lesznek ugyanis olyan magukat magyarnak valló személyek, akik nem fogják kiváltani a magyar igazolványt, de attól még magyarok, és lesznek – gondolom – olyanok is, akik magukat magyar nemzetiségűnek vallják, eleget tesznek a feltételeknek, kiváltják a magyar igazolványt, de saját közösségük nem fogja őket magyarnak tartani, és lehet, hogy nem is azok.

A továbbiakban megpróbálom végiggondolni, hogy a négy vagylagos feltételnek teljesítése mit jelent Románia esetében.

2. Kezdeném az állampolgárság szerinti állam nyilvántartásával. Romániában ugyanis a katonakönyv az egyetlen olyan dokumentum, amelyet hivatalos szerv állított ki, és amibe bejegyezték tulajdonosának nemzetiségét. Más erről szóló igazolvány vagy dokumentum nem található a lakosánál. Katonakönyve azonban egyrészt csak a katonaviselt férfiaknak van, másrészt pedig olyan bejegyzéseket is tartalmaz, amelyek az illető személy rendfokozatára, hadseregen belüli kiképzésére és szakképesítésére vonatkoznak. Emiatt meglehetősen aggályos az említett dokumentum használata a magyar igazolvány kibocsátásának folyamatában, hiszen ez azt jelentené, hogy a katonakönyv fénymásolatát átadjuk a NATO-tag Magyarországnak, ami adatvédelmi szempontból több kérdést is fölvet. (Itt jegyzem meg, hogy valószínűleg december folyamán megjelenik a román hivatalos közlönyben is az adatvédelmi törvény, ami jelentős többletfeladatot ró a romániai irodahálózatra.)

3. A határon túli érdekképviselői szervezet a mi esetünkben az RMDSZ-t, valamint további civil szervezeteket jelent.

Az RMDSZ-nek pontos nyilvántartása van saját tagságáról, a különböző területi szervezetekben azonban nagyon nagy az eltérés abban, hogy a tagságnak hány százaléka rendelkezik tagsági könyvvel. Az RMDSZ esetében véleményem szerint nem lehet csak a tagkönyvekkel bizonyítani a szervezeti tagságot, hiszen előfordulhat, hogy a kérvényező tagsági viszonya megszűnt a tagkönyvek kiváltása óta, illetve a tagságnak csak kisebb hányada rendelkezik tagsági igazolással. Véleményem szerint

a tagságot egy külön, a magyar igazolvány igénylése céljából kiállított bizonylattal célszerű igazolni, amit eredetiben mellékelni kell.

A civil szervezetek esetében az OFT a következőképpen szabályozta a kérdést: azok a civil szervezetek, amelyek tagjai az OFT-nek, vagy az RMDSZ Szövetségi Egyeztető Tanácsának (SZET), saját maguk igényelhetik azt a jogot, hogy a magyar igazolvány kiváltása során tagságuk jogosultságot jelentsen. Az OFT-ben, illetve a SZET-ben levő civil szervezetek mindegyike országos hálózattal rendelkezik. Amennyiben valamely regionális, vagy helyi civil szervezet azt szeretné, hogy az ő tagságát is figyelembe lehessen venni az igazolás folyamán, akkor az OFT döntése értelmében e szervezetnek magának kell a megyei felügyelő testületnél (MFT) ezt az igényt jelezni, amit az MFT közvetít az OFT irányába.

A civil szervezetek között néhány kollektív tagokkal is rendelkezik, gondolok itt például az EMKE-re. Ez esetben véleményem szerint célszerű lenne azokban a megyékben, ahol az EMKE-nek nincs helyi fiókszervezete, egy-egy, a megyeszékhelyen bejegyzett, az EMKE kollektív tagságát képező reprezentatív kulturális egyesületet megjelölni a tagság igazolására.

Külön ki kell térni az ifjúsági szervezetekre. Több száz ilyen szervezetről beszélhetünk, s ezek is országos szervezetekbe tömörülnek, személy szerint azonban nem vállalkozom annak megítélésére, hogy hol húzható meg egy racionális határ azon ifjúsági szervezetek esetében, amelyeknél a tagságot figyelembe lehet venni a magyar igazolvány kiváltása során. Gondolom, hogy az Országos Magyar Diákszövetség, a Magyar Ifjúsági Tanács tagszervezetei, valamint az ebből kivált nagyobb szervezetek esetében beszélhetünk egy olyan szilárd szervezeti háttérről, ami a tagság pontos nyilvántartását, ennek visszakereshetőségét jelenti.

Szintén külön kérdés a csángómagyarok jogosultságának bizonyítása. Moldvában nem hagyatkozhatunk sem a katolikus egyházra, sem az RMDSZ-re, itt valószínűleg a Romániai Magyar Csángószövetség tagságát lehetne figyelembe venni. Úgy tudom, hogy a csángószövetség igényelte is ennek jogát, és feltételezem, hogy az OFT pozitívan fogja elbírálni kérésüket.

4. Az egyházak esetében a törvény magyar egyházakról beszél. Ez a kitétel Romániában a református, az unitárius, az evangélikus, illetve a baptista egyház esetében semmilyen nehézséget nem jelent, hiszen ezek az egyházak nemzeti alapon szerveződnek. A római katolikus egyháznál olyan megoldást kell találni, amely biztosítékokat jelent arra vonatkozóan, hogy csak magyar nemzetiségű római katolikusok kapjanak magyar nemzetiségi hovatartozást igazoló okiratot az egyháztól.

A fenti öt egyház a romániai magyarok mintegy 96 százalékát fedi le. Azonban megoldást kell találni a kisebb csoportok esetében. Példának a magukat magyarnak valló görög katolikusokat említeném, akik az 1992-es népszámlálási adatok szerint több mint 23 ezren vannak, elsősorban Szatmár környéki falvakban. Más példa a magukat magyarnak valló pünkösdisták, adventisták, akik tudomásom szerint nem nemzetiségi alapon szerveződnek, nyilvántartásukban ellenben szerepel a nemzetiségre vonatkozó bejegyzés is. Külön kérdést jelentenek a Kárpátokon túli személyek, elsősorban a bukaresti katolikusokra gondolk, az ő esetükben vagy valamilyen kulturális egyesületet, vagy az RMDSZ által kiállított tagsági igazolványt lehetne használni.

5. Számomra az igazi kérdést a nyelvismeret jelenti, hiszen amennyiben a kérvényező személy nem tudja jogosultságát valamilyen szervezeti tagságot bizonyító dokumentummal alátámasztani, az elképzelések szerint az irodák munkatársai személyesen győződhetnek meg a kérvényező nyelvismeretéről, ennek eredményét bejegyzik a magyar igazolvány igénylése érdekében rendszeresített űrlapra, és aláírásukkal igazolják. Ennek kapcsán azonban több kérdés is megfogalmazódik bennem. Egyrészt az, hogy hol kezdődik, hol végződik valakinek a nyelvismerete, elég, ha csak magyarul beszél az iroda munkatársaival, vagy pedig fel kell kérni arra, hogy magyarul töltsse ki a kérvényt. Ez véleményem szerint a magyarul tudók számára is időnként problémát jelent, főleg az alacsonyabb iskolázottságú kérvényezők esetében. A másik fontos kérdés a nyelvismeret bizonyításával kapcsolatban, hogy vajon ez az eljárás kimeríti-e a hatósági eljárás fogalmát, vagy sem, hiszen az iroda munkatársai

a tagságot igazoló bizonylatokkal kapcsolatban csupán egy dokumentum átvételére jogosultak, amit továbbítanak a magyarországi hatóságokhoz. A nyelvismeret esetleges igazolásával viszont gyakorlatilag ők döntenek el, hogy az illető a törvény személyi hatálya alá esik-e, vagy sem, ez pedig már döntési kompetenciát jelentene. Megítélésem szerint egy ilyen eljárásban elvi szinten nem lehet kizárni annak lehetőségét, hogy a szubjektív tényező közbeiktatása miatt visszaélésekre is sor kerülhet. A nyelvismeretet úgy is bizonyítani lehet, ha olyan dokumentum bemutatását és kérjük, amelyből kiderül, hogy az illető személy iskoláit részben vagy egészében magyar nyelven végezte. Az előbbi esetben például azokra a román tannyelvű iskolákra gondolok, ahol fakultatív nyelvként tanítják a magyart. Szerintem ezt a kérdést is alaposan mérlegelni kell, és biztos vagyok abban, hogy az OFT olyan döntést hoz majd, amely egyrészt lehetővé teszi a nyelvismeretre alapozott jogosultság bizonyítását, másrészt pedig feloldja dilemmáim többségét.